

LA HISTORIOGRAFIA CATALANA: DEL SEGLE XIX A LA SEGONA REPÚBLICA¹

EVA SERRA I PUIG
Universitat de Barcelona

La historiografia catalana del segle XIX fins a la Segona República ha estat objecte d'estudi per historiadors com Ramon Grau, Marina López i Josep M. Fradera, entre d'altres. En principi, qualsevol anàlisi historiogràfica caldria fer-la des de cinc perspectives: en el marc de la recepció de les idees del liberalisme europeu a Catalunya; des de les relacions entre la història i la literatura en el procés d'emancipació i desenvolupament de la història com a disciplina científica autònoma; des de l'àmbit més o menys explícit d'autoreconeixement nacional en el triple sentit d'identitat, caràcter (cultural i/o polític) i territori (Catalunya estricta, Corona d'Aragó, Països Catalans); des de l'ús de la llengua, i des del context de les relacions Catalunya-Espanya del període que s'analitza.

La historiografia catalana del segle XIX fins a la segona República és fruit de les diverses recepcions internacionals, fruit del nivell o grau d'una presa de consciència pròpia i resultat dels projectes polítics explícits o implícits del moment històric i, en definitiva, de la situació concreta de les relacions Catalunya-Espanya.

Tot això poden semblar idees preconcebudes, però el cert és que la historiografia és filla no sols de les idees coetànies més o menys en voga a Europa i de la seva recepció més ràpida o més lenta, sinó també de les circumstàncies històriques concretes. Mai no hem estat desconnectats ni aïllats del tot, i si, a estones, semblen fills de l'obsessió enfront d'una historiografia estatal o internacional més desacomplexada, només sembla així per les circumstàncies derivades dels imponderables d'un desenvolupament polític viscut almenys com a mancat de normalització.

Entre el concepte de nació i la disciplina històrica hi ha hagut una gran interdependència que arreu d'Europa ha anat lligada a la construcció de l'estat. Entre els catalans, aquesta relació s'ha produït precisament enfront de l'estat o potser, millor dit, enfront de l'hegemonia castellana de l'estat, sigui en termes federals regeneracionistes, regionalistes, catalanistes, autonomistes o republicans. Cap factor historicocien-

1. Conferència de la doctora Eva Serra a la taula rodona «Els corrents historiogràfics a la Catalunya del segle XX», organitzada per la Societat Catalana d'Estudis Històrics, el 6 de novembre de 2007. Van participar-hi els doctors Antoni Furió, Francesc Roca i Pau Viziano. Moderador, Josep M. Muñoz, director de *L'Avenç*.

tífic hi ha pogut escapar, fos el que fos el que s'estudiés: història industrial, història obrera, història municipal, història de les idees, història del dret. Res no ha pogut escapar a la necessitat de contextualitzar qualsevol afer de rellevància històrica en el marc del decalatge entre la societat catalana i l'Estat espanyol.

Dit això, em limitaré a fer una aproximació ràpida i interpretativa de les que em sembla que poden ser les personalitats més rellevants de la historiografia catalana del segle XIX fins a la Segona República, aquesta inclosa. Rellevants en la mesura que van abordar la intenció de fer una història general de Catalunya.

D'entrada, cal indicar que la historiografia catalana entra al segle XIX per la porta de la literatura i la política amb una ruptura considerable amb els precedents de la Il·lustració. Per exemple, les *Memorias historicas sobre la marina comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona* (1779-1792), de Capmany,² no semblen transcendir tot i ser una obra magnífica. Tal vegada, però, això ho expliquen els silencis polítics de l'obra que segur que imposava el règim polític borbònic, entre ells l'assimilació de Catalunya amb Barcelona, com per circumstàncies semblants després féu Agustí Duran i Sanpere en els primers anys del franquisme. Aquests silencis polítics de Capmany possiblement apartaren la gran obra de la sensibilitat historiogràfica del segle XIX. És cert que Capmany, en el Cadis de 1812, en plena crisi de l'estat borbònic, fa l'apologia del sistema parlamentari català anterior als Borbons, i fins i tot el contempla en paral·lel amb el britànic, però no sembla que dubti de la integració territorial en termes de nació espanyola. Capmany ha assimilat la unitat territorial borbònica. En qualsevol cas, en la nostra història de la historiografia hi han mancat sovint els historiadors de la Guerra de Successió, entre ells Francesc de Castellví, l'obra del qual va restar en manuscrit, però que Sanpere i Miquel copià i en féu ús per a la seva *Fin de la nación catalana*.³ En canvi, sí que els *Anales de Catalunya* de Feliu de la Penya (1709)⁴ han estat sempre a l'abast. L'anàlisi nacional d'aquestes obres ha patit l'anacronisme de concebre el concepte «Espanya» en termes nacionals, en lloc de fer-ho en termes imperials com corresponia a l'època. L'espanyolisme de Feliu ho era en la mesura que es considerava vasall d'aquell imperi. Els canvis conceptuals o semàntics (d'imperi a intent d'estat) que tenen valor històric real no han estat tinguts en compte pels historiadors contemporanis.

2. ANTONI DE CAPMANY (1779-1792), *Memorias historicas sobre la marina comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, Madrid, Impr. de Don Antonio de Sancha, 4 v. (reedició, 1961-1963, Barcelona, Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona).

3. SALVADOR SANPERE Y MIQUEL (1905), *Fin de la nación catalana*, Barcelona, L'Avenç (reedició facsímil, amb estudi introductor de Joaquim Albareda, 2001, Barcelona, Base).

4. NARCÍS FELIU DE LA PENYA (1709), *Anales de Cataluña y epílogo breve de los progresos y famosos hechos de la nación catalana*, Barcelona, Imprenta Juan Pablo Martí, 3 v. (reedició facsímil, 1999, Barcelona, Base).

El vell austriacisme familiar sembla haver-se convertit en Capmany en modernitat borbònica i haver fet oblidar la discontinuïtat institucional territorial de 1707-1715, i a Cadis, va fer pensar en termes culturals institucionals catalans sobre la base d'un àmbit territorial *espanyol*. Aquest fet és decisiu per entendre, també, les contradiccions ideologicopolítiques dels nostres historiadors del romanticisme, que no superen el sostre mental regionalista tot i la identificació històrica o llegendària del passat català, i per entendre, després, el capgirament nacional dels historiadors de la Mancomunitat, el Noucentisme i la República al capdavant de la dinàmica politico-social interna i en relació conflictiva amb Espanya. Després del fracàs del federalisme, un nou regionalisme intenta adaptar les necessitats nacionals a una mena d'estat compost, passant del discurs federal al discurs autonòmic, però mai independentista.

La recepció explícita del romanticisme entre nosaltres tingué lloc amb la publicació d'*El Europeo* (1823-1824), en ple Trienni Liberal, si bé la repressió ferrandina ho deixà d'immediat quasi tot soterrat. Això vol dir que les idees del romanticisme i el pes de la doctrina del *Volksgeist* van emergir en plena construcció d'un Estat espanyol del tot aliè al teixit social català. En aquest context, la historiografia catalana del Romanticisme no es vesteix sobre la base de la construcció d'un estat, sinó d'acord amb el redescobriments d'una identitat i una cronologia, la identitat catalana i la cronologia medieval com a moment històric fundacional i formatiu. La ruptura històrica de 1707-1715, la posterior construcció política borbònica, el liberalisme europeu de l'època i el conservadorisme social impediren dotar l'historicisme del primer Víctor Balaguer, tot i la seva politització, de consciència política pròpiament catalana. Com havien fet els catalans del segle XVI, rebutjava la identificació unilateral Castella-Espanya. Cal recordar, però, d'altra banda, les limitacions teòriques de l'època per integrar identitat i ciutadania. Si Capmany convertia Catalunya en Barcelona, Víctor Balaguer parla de Corona d'Aragó, que en certa manera assimila Catalunya: «me propongo a escribir la historia de Cataluña y por consiguiente la de la Corona de Aragón». Només l'esperit antiborbònic del federalisme pot explicar la imatge històrica de la Corona d'Aragó. Hi ha qui ha volgut buscar les arrels del federalisme en l'austriacisme (Lluch, Albareda), però Alcoberro observa que la paraula té relació amb la noció diplomàtica d'aliat i no de federació política tal com l'entendem ara. Mentre el que es verifica és la identitat catalana, el marc polític històric és la Corona d'Aragó. Prou s'ha explicat el pes de l'Imperi austrohongarès entre els federals. La revisió de l'Estat borbònic per a Víctor Balaguer passava per la reivindicació de la Corona d'Aragó i l'articulació confederal enfront del despotisme militar, terminologia amb la qual identificava l'Estat borbònic. El conflicte social és reduït a la confrontació entre el poble i l'absolutisme. Si busquem algun enllaç entre Capmany i Balaguer, aquest es troba en el Capmany preromàntic, en l'estudi de les institucions històriques de dret públic. L'obra de Capmany sobre les Corts es publica el 1821 (en

ple Trienni),⁵ i el 1850-1854 s'hi suma Pi i Armon. En Víctor Balaguer no tot és literatura i llegendes; és obra seva, de 1858, *La libertad constitucional. Estudios sobre el gobierno político de varios países y en particular sobre el sistema por el que se regía antiguamente Catalunya*.⁶ «Hoy» —escriu—, «son provincias lo que hace pocos siglos eran reinos y naciones». Però en Víctor Balaguer la fidelitat espanyola no és dubtosa: «la centralización es la muerte política de España». Més tard, eren Josep Coroleu i Inglada i Josep Pella i Forgas els que amb *Las Cortes Catalanas* (1876)⁷ i *Los Fueros de Cataluña* (1878)⁸ van a la recerca del passat històric institucional amb un utilitarisme polític *presentista*. Tots ells veien compatible el passat institucional amb una Corona d'Espanya. Si bé idealitzen el passat institucional, també és cert que identifiquen una organització territorial i un funcionament polític força més representatiu que l'estat censatari borbònic que criticaven. Aquesta història, com d'altres, no sortia de cap institució estatal, sinó de l'Ajuntament de Barcelona. Mentrestant l'agermanament literari entre una i altra banda de l'Ebre era contemplat per Balaguer, Llorente i Boix. Amb tot, aquest agermanament literari contenia un component polític contrari a la provincialització, cosa que explica que, aprofitant el triomf de la Vicalvarada, Víctor Balaguer fundés *La Corona de Aragón* com a eina d'aliança entre progressistes avançats tot comptant amb la col·laboració de Jerónimo Borao (Saragossa) i Vicent Boix (València). Demanaven el «porvenir» en nom «de nuestro pasado» «porque no hemos sido una provincia sino una nación». Tal com ha escrit Jordi Casassas, l'òrgan s'insereix «en el procés de construcció de l'estat liberal i en el posicionament dels polítics i intel·lectuals progressistes de l'antiga Corona d'Aragó respecte a la forma de l'Estat anorreadorament centralista».

Antoni de Bofarull posava més erudició positivista en la seva història (1876-1878).⁹ Com passava al nostre segle XVII, i com també feia Balaguer, Bofarull lamenta l'absència de Catalunya en les històries d'Espanya i reivindica la presència d'una història particular de Catalunya dins la història general d'Espanya. Fet obligat per a tot «historiador general, si la marcha de los sucesos destina, con el tiempo, a ser una sola patria todas aquella regiones y dominios independientes, bajo un poder natural o nacional como es la monarquía española después de los Reyes Católicos». La ter-

5. Antoni de CAPMANY (1821), *Práctica y estilo de celebrar cortes en el Reino de Aragón, Principado de Cataluña y Reino de Valencia; y una noticia de las de Castilla y Navarra*, Madrid, Imprenta de José del Collado (reedició facsímil, amb estudis introductoris d'Eva Serra i Josep Fontana, 2007, Barcelona, Base).

6. VÍCTOR BALAGUER (1858), *La libertad constitucional. Estudios sobre el gobierno político de varios países y en particular sobre el sistema por el que se regía antiguamente Catalunya*, Barcelona, Impr. Nueva de Jaime Jepús y Ramón Villegas.

7. JOSEP COROLEU i JOSEP PELLA (1876), *Las Cortes Catalanas*, Barcelona, Imprenta de la Revista Histórica Latina.

8. JOSEP COROLEU i JOSEP PELLA (1878), *Los Fueros de Cataluña*, Barcelona, Imprenta de Luis Tasso.

9. ANTONI DE BOFARULL (1876-1878), *Historia crítica, civil y eclesiástica de Cataluña*, Barcelona, Tip. de Juan Aleu y Fugarull, 9 v.

minologia emprada per a l'entitat Catalunya és vacil·lant. D'una banda, usa el mot *nacional* en termes propis del segle XVI i XVII, com per exemple quan assimila *nacional* amb *natural*, però també fa sinònims *regió*, *nació* i *estat* en un ús més de la societat d'antic règim que no de la terminologia liberal vuitcentista. La Primera República ja ha passat. La Corona d'Aragó ha quedat enrere. Bofarull és un erudit de la Restauració. Retreu a Balaguer haver pretès parlar de Corona d'Aragó i només haver-ho fet de Catalunya. L'erudició és l'arma del conservadorisme de Bofarull que, en nom de la veritat, es limita a un discurs descriptiu farcit d'erudició documental, i per prudència i escrúpols de covardia política acaba el 1808, quan Balaguer havia fet arribar la seva història fins a 1860.

Ambdues històries, però, una amb vocació constitucionalista i l'altra de positivisme erudit, són històries concebudes en termes provincials, si bé des d'una visió provincialista setcentista. Poc més tard, l'erudició de Girona, des de Chia a Pujol i Camps, ens permet, tanmateix, observar una historiografia ressentida amb Barcelona (Chia) i molt més espanyola (Pujol i Camps), i sense cap mena de doble patriotisme si acceptem la concepció de Fradera.

Els primers símptomes d'emancipació en una història general de Catalunya pertanyen a Antoni Aulèstia y Pijoan (1887). La seva història¹⁰ ja fa ús del català i no es lamenta que Catalunya no figuri en les històries d'Espanya i seguint, com diu Moliné i Brasés, el catalanisme d'Almirall lluny ja del vell federalisme, posa les bases d'una escola històrica catalana. Aulèstia, com Almirall, busca les diferències «d'esperit» entre el poble castellà i el català, i més que no paral·lelismes comença a fer contraposicions: autoritarisme/libertat; unitarisme/autonomia... A més, fustiga com a coses alienes als catalans la Inquisició i l'expulsió dels jueus; valora negativament la pèrdua de la pròpia dinastia; considera que una dinastia estrangera és més inclinada a la centralització i a endurir els conflictes interns, i rebutja els grans imperis i els exèrcits permanents que barregen pobles i són motor de les pestes. Critica l'error de considerar la unió dels Reis Catòlics com l'origen de la unitat espanyola. Ell contribueix a l'error que encara es manté en l'actualitat d'assimilar marc polític històric institucional amb autonomia. Té una visió irredemptista, es val de les aportacions de Coroleu, Pella i Sanpere i Miquel (el coneixedor de Castellví), i sap i indica el pes que està adquirint la monografia local erudita al servei de les necessitats politico-socials del regionalisme, i diu no admetre ni la fantasia romàntica ni el *presentisme*. Concep la història del país com un monument arquitectònic. Però en fer-ho, en el seu trencament amb el liberalisme federal i en el camí cap al Noucentisme autonòmic, trenca l'enllaç amb la Corona d'Aragó, i amb aquest trencament desfà qualsevol enllaç amb els territoris de parla catalana. És més, considera que el català és propi

10. ANTONI AULÈSTIA Y PIJOAN (1887), *Història de Catalunya*, Barcelona, 2 v. (Ernest Moliné i Brasés la continuà i fou reeditada el 1922 pel Centre Editorial Artístich de Miquel Seguí).

dels catalans i no interessa a l'estranger i encara menys a l'altra banda de l'Ebre. El regionalisme trenca els lligams amb el País Valencià. Segons Aulèstia, l'observació ha substituït la ideologia i la vocació civicopedagògica per la civicopropagandística. Contra les teories polítiques (cal suposar les teories federals), contraposa l'estudi de la història. L'estudi de la història com a guia de solucions per al «gran problema regional». No es tracta tant d'un doble patriotisme, com ha dit Fradera, com de l'acceptació pragmàtica d'un regionalisme, aquest sí, patriòtic dins un marc estatal poc integrat políticament.

El fracàs de la Primera República, l'ensorrament de l'Imperi austrohongarès i l'emergència del principi d'autodeterminació de Wilson situen les bases polítiques i historiogràfiques catalanes en un altre horitzó. Amb tot, no emergeix cap historiografia independentista pròpiament dita. Ja s'ha explicat que Prat de la Riba canvia el seu discurs de nació-Espanya / Catalunya-pàtria pel de nació-Catalunya / Espanya-estat (Fradera). Ara, la societat nacional es contraposa a l'administració estatal, però les febleses, no només de classe sinó també inherents a la formació social catalana en relació amb la naturalesa de l'Estat espanyol, imposen el pragmatisme polític. L'alternativa no és un estat propi, sinó fer operatives per als catalans les eines provincials de l'Estat. La Mancomunitat és aquesta gran operació de descentralització des de la perifèria de l'administració estatal, i és una operació d'encaix amb l'Estat a la recerca d'una convivència sense ruptura. El regionalisme federal se substitueix a la llarga pel regionalisme autonòmic; en aquest trajecte l'enllaç històric-lingüístic-territorial resta sense principi articulador, per tal com l'àmbit de la Corona d'Aragó restà en l'oblit. Segons Jordi Casassas, la Mancomunitat noucentista fou un programa d'institucionalització civil, normalització lingüística i escola de nacionalització. Tot i així, no es pot oblidar el paper en la formació històrica i la nacionalització catalana de la tasca publicista dels federals, potser no ubicats però mai eliminats, com Martí Julià (1861-1917) i la seva ètica de la llibertat. S'imposaria el seguiment del federalisme polític derrotat en el marc de la nova etapa de la Mancomunitat i de fins a quin punt aquesta hereta la voluntat cívica del federalisme polític. Al redós de la Mancomunitat es creaven els Estudis Universitaris Catalans (EUC) i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que esdevenia un planter d'historiadors amb formació professional i connexions internacionals, com han estudiat J. Casassas, A. Balcells i E. Pujol, que s'afegia als historiadors positivistes de l'Acadèmia de Bones Lletres, com Salvador Sanpere i Miquel (1840-1915) i Francesc Carreras Candí (1862-1937), l'un i l'altre amb exigències de defensa del país amb gent ben preparada. Sanpere i Miquel, tot i assimilar nació i estat, no s'equivocava en situar la gran ruptura de 1714. Si bé, precisament la identificació correcta d'una cosa i l'altra, com féu Pierre Vilar al seu dia, col·labora a explicar la continuïtat de Catalunya com a problema per a Espanya i d'Espanya com a problema per a Catalunya. La descripció de Carreras (1913) és definida per Rovira i Virgili «d'aportació inèdita que la fa particularment valuosa» i

«el major esforç de depuració i d'investigació que s'ha fet fins avui en el camp de la història general catalana». Cal no oblidar que Carreras Candi és l'home que inicia l'edició del *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antic Consell Barceloní*.¹¹ En qualsevol cas, a inicis del segle xx existien uns historiadors generalistes, professionals o no de la disciplina, i una forta presència de monografistes i especialistes que exercien a través d'institucions civils, fora de la vida universitària oficial, i, des del punt de vista públic, més o menys connectats amb les institucions municipals. La Mancomunitat va ser per a molts d'ells la possibilitat de la professionalització i l'exercici acadèmic.

El que hauria d'haver estat el trànsit de la tradició republicana federalista a la republicana d'autodeterminació, amb possibles concomitàncies amb un incipient regionalisme valencià, va ser inviàble per la lluita de classes a Catalunya, sobredeterminada primer pels governs conservadors espanyols de la Restauració, amb el suport eventual de Cambó, i després per la dictadura primoriverista amb el decebut deseiement d'una Lliga acovardida. La Mancomunitat era concebuda, segons ha dit Casassas, com el primer esglau del projecte de «Catalunya endins», que programava una Catalunya autonòmica. En aquest context, feia aparició el primer volum de la *Història Nacional de Catalunya*, de Rovira i Virgili (1922), amb pròleg del polifacètic i teòric del romànic català Josep Puig i Cadafalch; un pròleg en què es fa referència a *l'iberisme* —«Sigui el que sigui el sistema polític que en l'avenir ens uneixi als altres pobles ibèrics, ja no serà mai més possible el desconèixer la personalitat del poble català»— i s'insisteix en el fet que «[...] el renaixement històric ha estat per a Catalunya llum guiadora cap a l'ideal [...]» i en la consideració que «[...] l'estudi del passat ha sigut creador del noble esdevenir de Catalunya». «La generació actual» —diuen les paraules finals del pròleg—, «educada en el coneixement de la pàtria, serà la triomfadora de l'avenir». Rovira reafirma, seguint Croce, que «la història serveix per explicar el present». L'obra de Rovira és de combat encara dins els paràmetres d'un republicanisme federal, però proper a l'idealisme alemany i allunyat del materialisme històric. La Corona d'Aragó resta soterrada i les Germanies valencianes són explicades sota el bloc titulat «La Catalunya autònoma». Els homes de l'autonomia explícitament republicans, com Rovira, o més o menys accidentalistes pel que fa al règim espanyol, com Soldevila, contribueixen i participen en la formulació de l'anomenat *pancantalanisme* sobre la base de la conquesta de Jaume I, però també d'un passat institucionalment afí de significació parlamentària. El sentit de l'episodi valencià de Vinatea es pot assimilar al de l'episodi català de Fiveller. Corts i episodis de tota mena, esdevinguts llegendaris però d'arrel històrica, permeten defensar un passat *pancatalà* de vocació democràtica enfront de la dinastia hispànica i enfront

11. FRANCESC CARRERAS I CANDI (1892), *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antic Consell Barceloní*, edició a cura de Frederic Schwartz, Barcelona, Imprempta de'n Henrich y Companyia.

d'un model polític castellà autoritari, en què la Inquisició té un paper important. Rovira parteix «de l'existència històrica d'una unitat nacional catalana. Però la unitat de la nació» —indica—, «no és una unitat homogènia, ni integral», i declara «l'existència d'un lligam històric, polític i espiritual compatible amb les diferències i les lluites internes». És conscient que «és una unitat que pot esberlar-se i pot eclipsar-se. I, no obstant això, existeix i obra a través de les esberles i dels eclipsis. Així, la unitat catalana no és destruïda ni pels segles de col·lapse nacional, ni per l'allunyament moral del Rosselló, Mallorca i València, ni per l'actitud indiferent i de vegades hostil d'alguns partits catalans i de la classe treballadora de la nostra terra». L'irredemptisme historicista resol la contradicció entre ambició nacional i pràctica regional. És clar que Rovira no tingué temps de completar la seva història nacional, que pretenia escriure els esdeveniments dels segles XIX i XX. «Períodes hi ha dins aquestes centúries, especialment els més recents, dels quals donarem la primera narració històrica circumstanciada i vera». La guerra i la postguerra feren naufragar el projecte que s'acabà amb la Guerra dels Segadors. Cal dir que amb la República, la Guerra dels Segadors va ser segurament un moment històric més estel·lar que no 1714, pel seu caràcter de ruptura amb la monarquia hispànica i la possibilitat d'alternativa republicana. Amb tot, també el període, a causa de la guerra, quedà només embastat i en fragments manuscrits dins dels calaixos.

Soldevila ha estat considerat l'historiador que posa els fonaments de la historiografia contemporània (E. Pujol) i no pas un romàntic tardà. Soldevila, com els historiadors europeus de la seva època, veia la història en termes *événementielles* i veia la història política com un eix vertebrador. Tot i que la història econòmica estava a les beceroles, la incorpora, si bé com a explicació afegida i no pas com a factor articulador. En Soldevila, com en Rovira, la consciència nacional és explícita i el procés històric és vist com un fet dramàtic. Present i passat són quasi indestruïbles en Soldevila i la interpretació dels esdeveniments, un contrast entre les maneres polítiques catalanes i les maneres militars castellanès. Una Castella que s'apodera de l'Estat amb els Borbó.

Vicens trenca amb la historiografia liberal a la qual pertany encara Soldevila, i no per liberal menys moderna. Encara que, per raons cronològiques i no pas per mancances professionals, és cert, com ha dit Ucelay Da Cal, que la història contemporània de Catalunya ha estat construïda sota el franquisme. Però des de Catalunya no ha estat tot història nacional, ja que no es pot oblidar que Soldevila, un home format entre la Mancomunitat i la República, escriu també una *Historia de España*. Ucelay diu que això era impensable en el cas de Rovira, però no es planteja si Soldevila l'hauria escrit o com l'hauria escrit en el marc d'una continuïtat republicana. El gran problema rau en el fet que el revisionisme historiogràfic català es va fer en ple franquisme triomfant i les defenestracions del nacionalisme historiogràfic van ser fàcils de fer i força aplaudides. Ucelay Da Cal ha posat en evidència la versatilitat del

geopolitisme de Vicens, que li permet passejar àgilment entre imperialisme hispànic, mediterranisme català i materialisme històric. Ara s'imposava la construcció historiogràfica d'Espanya, cosa que ha estat força més decisiva que no la historiografia dita *frontpopulista*. En aquesta construcció, el paper estel·lar l'han tingut determinats epígons vicentians que han col·laborat decisivament en la creació de nous mites, com el mite de Catalunya fàbrica de Espanya, que no per moderns i economicistes són menys mítics o llegendaris.

La nostra historiografia ha patit i segueix patint una disfunció entre necessitats socials i dependència política. La preocupació per una ciència històrica sense política pot col·laborar a reduir la història a mer artifici sofisticat mancat de vocació social, sense resoldre, tampoc, els desafiaments de la globalització. El subjecte històric, el marc de l'anàlisi de la història, ha esdevingut actualment el malson d'una certa historiografia amb pretensions d'universalitat en estat pur. La voluntat d'observar els fenòmens socials en un espai, sobretot si aquest no té reconeixement polític convencional, ha portat l'historiador a dubtar d'allò que li és propi: que una societat es desenvolupa o malviu en un espai i temps determinats i que no cal disposar d'un estat per identificar una societat. I això és així encara que el món se'ns estigui fent petit per la rapidesa i la intensitat de les comunicacions. Quan es mostren dubtes metafísics sobre el reconeixement de quins han de ser els factors d'anàlisi d'una societat d'acord amb les vacil·lacions en els usos de determinats conceptes procedents de les ciències socials (és el cas de l'ús del concepte de *nació* per una societat que no té un estat), és que es nega el caràcter dinàmic dels conceptes socials mentre s'atorga un caràcter de perennitat al concepte d'*estatalitat*, tot i el seu caràcter força més històric que el del grup social que es pretén estudiar.